

Milliyeti Her Türlü Kimliğin Üzerine Çıkarmanın Sonucu:

Küreselleşen Dünyada Kimliksiz Kalma Başarısı

Tijen ZEYBEK

Nedir insanın kimliği? Yaşadığı yerden mi belli olur, konuştuğu dilden mi, teninin renginden ya da gözünün şeklinden mi? Ben kimim sorusuna neye göre cevap verir insan? Babasının ya da kocasının soyadına, milli marşına, vatandaşlık bağına, kimlik kartına, dinine, mesleğine, yaşadığı yere göre mi? Hangisi içerir kimlik bilgisini, ya da kimlik sorunsalını çözecek bilgi hangi kavrama içkindir? İlkel ya da doğal insan kendini nasıl tanımlıyordu acaba? Bütün öğretilmiş kısıtlamalar ve tariflerden azade bir insan kendini dünya ya da hayat aynasında “kim” olarak görüyordu? Peki ya hiçbirini “ben”i tanımlamaya yetmiyorsa bugün? Peki ya ben kendimi bu verili koşulların hiçbirine atıfta bulunarak tanımlamak istemiyorsam? Ya bunlar başlı başına insanı diğer insanlardan ayıran düşmanca bir duvarın teker teker örülmüş tuğlalarıysa? Ben Türküm deyince Rumlar, ben Kıbrıslı Türküm deyince Türkler kendilerini “hakarete uğramış” hissediyorsa? “Ben insanım ve bütün insanlar kardeşdir” diye bir cümle henüz kurulmamışsa ve “ben insanım” deyince kimse sizi tanımıyor, herkes yüzünüze tuhaf tuhaf bakıyorsa?

Suda yansıyan aksini gördüğü andan itibaren başlamış olması muhtemel “ben”, “kendim” duygusunun ete, kemiğe bürünmüş haliyle bir türlü başa çıkamadı insanoğlu. Çünkü su ona kendini gösterdi ve o bundan böyle bütün insanları kendi mihenk taşına vurarak değerlendirdi. Benim saçım sarı, onunki kahverengi

dedi. Benim gözüm mavi, onunki kara. Benim tenim beyaz, onunki sarı, kırmızı, siyah. Amerika’yı keşfetmeye giden Avrupalılar orada gördükleri insanları “kızılderili” diye tanımladılar. Kızılderililer de onlara “beyaz adam” dedi. Başka türlü olamaz(mıy)dı(?). Bir kere farklılıkları pusula edinip oralardan yola çıkınca varılacak yol beraberlik ya da kardeşlik olmaz. En hafifinden kuşku ve devam edilirse giderek ayrılık ve düşmanlık olur. Materyalist anlayışa göre, tarihte, dominant ya da egemen etken, maddi yaşamın üretimi ve yeniden üretimidir.¹ Ya aslında üzerinde durmamız ve kafa yormamız gereken şey üretim ve yeniden üretim süreçlerinin yarattığı müphem “ekonomi” mefhumu değil de bu süreçlerin insan psişesinde yarattığı değişimlerse? Veya insanın manevi gelişiminde bu egemen sürecin (maddi üretim ve yeniden üretim) yarattığı olumsuz etkiler bizzat üretimin kendisini anlamsız bir tüketime indirgiyorsa? Eğer öyleyse, bu süreçlerin insana ve insan olma durumuna ne yaptığı sorusuna yanıt arama ediminin dominant olma zamanı gelmedi mi? “Belki de asıl önemli olan budur” diye bir kuşkuyu ne zaman duyacak ideolojiler ve bilimler? Sadece maddi gelişmenin hiçbir insanlık sorununu kalıcı olarak çözmediğinin –yoksulluk, işsizlik, açlık, demokrasi, özgürlükler vb- artık iyice ortaya çıktığı bu dönem tam da uygun zaman olabilir mi?

¹ Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Ankara, Sol Yayınları, 1998, s. 12.

Üretim süreçlerini, sadece ve sadece ekonomik kaygılar göz önünde bulundurularak ve kapitalizmin dilimize armağan ettiği “kâr”, “ücret”, “kişi başına düşen milli gelir”, “asgari ücret” vb. kavramlarla düşünüp yorumlamaya devam edersek böyle bir kuşkunun dilendirilmesi daha uzun bir zaman alacak ve belki de insanlık için çok geç kalınmış olacak. Unutmamak ya da hatırlamak gerekir ki “işçiler” işçi olmadan önce insandı(r)lar. Onları sadece üretim sürecinin değişmez bir parçası ya da belli bir sınıfın, burjuva sınıfının ve devletin köleleri olarak görmek acımasız ve oldukça kifayetsiz bir bakıştır, zorbalıktır. “[B]u zorbalık tek amacının kâr olduğunu açıkça belirttiği oranda soysuzlaşır, iğrençleşir, azgınlaşır”.²

Buradan hareketle, kapitalist dünyada egemen güçlerin, milli devletin bu topraklarda da inşasına dair ihtiyacı doğar doğmaz Kıbrıslı Türkler için bir “kimlik” oluşturma çalışmaları da başlamıştır diye bir saptamada bulunabiliriz. Milli devletin oluşumunda en temel ihtiyaç, kuşkusuz “milli bir pazar” olacaktır. İşe oradan başlamanın en kestirme ve sonuç alıcı yöntem olduğu nasıl olsa kapitalizmin gelişme sürecinde ortaya çıkmıştı. Bunun ilk adımları Necati Özkân ve Abdi İpekçi arasındaki temaslarda, daha 1950’li yılların başında görülmektedir.³ “(Kıbrıs’ta, T. Z.) İktisadi sahadada istediklerimi şöyle sıralayabilirim:

- a) Bir banka açılması
- b) Türk hususi ve devlet sermayesinin Kıbrıs’a girmesi
- c) Türk pazarlarının açılması

O kadar çok Türk mahsul ve mamulâtı vardır ki, Kıbrıs’ta pek aranmasına rağmen bulunmamaktadır. Yerli Türk ürünlerinin (“yerli” sözcüğüne dikkat) Kıbrıs’a ithali ve satılması için “yerli mallar pazarı” gibi acentelik açılırsa hem gayet iyi iş yapar, hem de Kıbrıslı Türklerin kendi ihtiyaçları temin edilmiş olur.”

15 Şubat, 1952 tarihinde Kıbrıs’a gelerek Necati Özkân’la görüşen Abdi İpekçi yukarıda alıntıladığımız kendi görüşlerini açıklarken, “Yunan hükümeti bu işi yapmaktadır” diye de belirtmiştir.

Kıbrıs özeline, kendi dilimden dolayı Kıbrıslı Türkler özelinden başlayarak gelmeliyim. Çünkü dil, geçmişe bakarken bugüne bakmaktan daha da önemli bir işleve sahip oluyor. Dili geçmişin kodlarıyla çözümleyerek okuyup anlamak ve bu bağlamda aynı doğruluk ve netlikle okuyucuya aktarmak belli bir okuma birikimini ve dille çeşitli boyutlarda haşır neşir olmayı gerektirir. Elbette bu özel bizzat kendi özelimi kapsadığı gibi, tüm Kıbrıslı Türkleri de kapsayacaktır. Çünkü bir bütün olarak Kıbrıs ya da başka bir yer -bize zaman zaman unutturular da- hepimizin, sırası geldikçe, atmosferi oluştuğu birbirine eklenen özelliklerinden oluşur. Son otuz-kırk yıldır Kıbrıslı Türklerin sadece kuzeydeki hayatı ve Kıbrıslı Rumların da sadece güneydeki hayatı oluşturduğuna elbette itibar etmeyeceğim. Güney’den kalkan uçak düşünce taşıdığı onlarca insanın feci ölümüne hep beraber gözyaşı döktüysek, otuz yıldan fazla bir zamandır evinde oturduğumuz insanlara onca yılın ardından çıkarıp evlilik yüzüklerini, düğün resimlerini iade ettiysek, “herkesin parası kendine” ya da “herkesin devleti kendine” demenin hayatla ne kadar ters düştüğünü de itiraf etmeliyiz. Elbette inkâr etmiyorum, edemeyiz, “ya taksim ya ölüm” diye bağırınlar bizdik. Ve köprülerin altından onca düşmanlık, onca kan, onca şiddet aktıktan yıllar sonra “Ankara ne paranı ne paketini istemiyoruz” diyenler de. Bu iki slogan Kıbrıslı Türklerin tarihleri içerisinde sürüklendikleri kimlik arayışlarının kilometre taşlarıdır. Kıbrıslı Türklerin kendi yansımalarını görmek için baktıkları sular bu sloganların atıldığı zaman dilimindeki olaylarla biriktirilmiştir.

“Ya Taksim, Ya Ölüm”

Milliyet insanın kimlik özelliklerinden sadece biri olarak algılanabilecek bir unsur iken, bu kavramın egemen güçler tarafından kutsallaştırılarak bütün diğer kimliklerin üstünde bir yerde inşa edilmesi ve kimlikle milliyetin ilişki-

² Karl Marx ve Friedrich Engels, **Komünist Manifesto**, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2005, s. 25.

³ Ergin M. Birinci, **M. Necati Özkân**, Lefkoşa, Necati Özkan Vakfı Yayınları, 1999, s. 203-210.

lendirilmesi amaçsız ya da rastlantısal değildir. “Kendi kendini bizzat kendi koruyan gerçek ‘silâhlı halk’ yerine, devlet otoriteleri hizmetinde, öyleyse halka karşı kullanılabilmesi olanaklı silahlı bir kamu gücü...”⁴nün ortaya çıkması gerekirdi ki yığınların yönetilmesi hem kolay olsun hem de -paradoksal olsa bile- bir meşruiyet kazansın. Böylelikle milliyet, Kuzey Kıbrıs’ta ayrı devlet fikrinin dayandırılacağı en temel güç olarak ortaya çıkıyordu. Bu açıdan, en genel ve kaba anlamıyla bile “Devlet, insanların toplum yaşamında başvurdukları bir örgütlenme biçimidir. Bir aile, bir dernek, bir sendika, bir parti gibi...”⁵ tanımlanması bütün devletler ya da tırnak içindeki devletler için geçerli değildir. Ayrıca bu tanım hem bir doğallığı hem de bir hiyerarşiyi içerir. Hiyerarşiyi içerir, çünkü devlet partiden, parti sendika veya dernekten, sendika veya dernek aileden farklıdır. Bunlar yasaları ve tüzükleriyle teker teker insanları kendi otoriteleri altına almaya ve özgür iradeye müdahale ederek onu ortalama ya da genel ya da egemen iradeye tabi kılmaya çalışırlar. Oysa doğallıkta sıralama olabilir ama hiyerarşi yoktur.

Bizim ülkemiz özelinde ada içinde bir Türk devletine sahip olma arzu ve iradesinin –en azından ilk önce- Ankara’da tezahür ettiğini söylemek ve sonra adaya ihraç edildiğinden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Şöyle ki; Abdi İpekçi’nin 1952’de İstanbul Ekspres gazetesinde yayınladığı ve bizim 16.2.1952 tarihli İstiklâl gazetesinden okuduğumuz “Türk pazarlarının” oluşturulması stratejisi, ancak dokuz yıl sonra Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu’nun ve Rauf Denктаş’ın dilinden Kıbrıslı Türklerin gündemine girmiştir. Denктаş, “O zaman (1958-60) biz Türkün Türkü koruması gerekçesiyle Türkten Türke kampanyası diye bir kampanya başlatmıştık. Rumlara çok dokunmuştu bu. 120,000 kişilik bir çarşmayı kaybetmek kendileri için iyi bir şey değildi” diyordu.⁶ Görüldüğü gibi “milli dava” yara-

tılmalıydı ki “milli çarşı” doğsun ve bu, “milli devlet”i doğursun. Tıpkı Rus bebekleri “matruşkalar” gibi. Peki, bu doğurtulacak “milli devlet” hangi milliyetindi ki, (fikir) babası T.C. ulusal basını oluyordu?

Kızılyürek, “Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs” adlı kitabında, Kıbrıslıların milliyetçilik kıskaçına moderniteyle tanıştıktan sonra düştüğünü söyler. Modernliğin Kıbrıslıların hayatına nüfuz etmediği yani ulaşım ve iletişimin günlük hayatın içinde etkin bir şekilde yer almadığı dönemde “neredeyse herkesin Türkçe ve Rumca olmak üzere iki dilli olduğu Bodamya köyünde, Türk ve Helen sözcükleri yakın geçmişe kadar kullanılmıyor, kullanıldığı zaman da siyasi bir anlam içermiyordu. Köylüler, Hıristiyan ve Osmanlı/Müslüman olarak birbirlerinden ayrılıyorlar, yan yana bulunan cami ve kilisede ayrı ayrı ibadet ediyorlardı ama din hiçbir zaman gerilim yaratan bir olgu olmamıştı.⁷ Kızılyürek’in kitabında kendi köyü özelinde yaptığı tespit diğer köyler için de geçerli miydi diye baktığımızda, aynı dönemde birçok karma köyün bulunduğunu ve köylülerin günlük yaşamlarını, genelde, 1950’li yılların ikinci yarısına kadar barış içinde sürdürdüklerini görürüz.⁸ Peki ama ne oldu da bu insanlar birdenbire kendilerini Türk ya da Helen olarak tanımlayıp bunu ön plâna çıkararak bütün o geçmiş yaşam deneyimlerini unutacak hale geldiler ve silaha sarıldılar. Hayatı bütün güzellikleri ve zorluklarıyla paylaşan, birinin dini bayramında işleri diğerinin üstlendiği, bütün gailenin yaşamak sadece yaşamak olduğu o güzelim iklim ne oldu? Farklı alışkanlıklar, inançlar, farklı tutum ve davranışlar, farklı bir din ve hatta farklı bir dil zenginlik ve doğal yaşamı bir karnavala çeviren özellikler iken, nasıl oldu da düşmanlığın tohumu, ayrılığın şartı haline geldi?

Kızılyürek bu “doğal durum”un köylerden önce şehirlerde bozulduğunu çünkü şehirlielerin modernite ile daha önce tanıştıklarını söyler.

⁴ Server Tanilli, *Devlet ve Demokrasi*, İstanbul, Say Yayınları, 1985, s. 9.

⁵ a.g.e., s. 128.

⁶ Rauf R. Denктаş, *12’ye 5 Kala*, Kıbrıs, 1967, s. 26.

⁷ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 11.

⁸ Bu konuda bkz. Kutlu Adalı, *Köy Raporları*, C. I, II ve III, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Basın İrtibat Bürosu Yayınları, 1961-62-63.

Dolayısıyla barışı bozan şey modernite ile gelen bir şeydir. Peki ama, o “şey” nedir? Moderniteyle birlikte hayatımıza giren ya da yaygınlaşan ve kaçınılmaz olarak egemen güçlerin elinde biriken her türlü iletişim aracından başka bir şey değildir sözü edilen. Bu iletişim araçlarıyla ve bizzat bu işe memur kılınan görevliler aracılığıyla, ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaştırılan mesajlar zamanın milliyetçilik zamanı olduğunu ilân ediyordu herkese. Elbette köyleri gezerek onlara bu mesajı iletecek görevliler ve öğretmenler egemen güçler tarafından özenle seçiliyordu. “Öğretmenler Cemaat Meclislerinin köydeki elçileri gibidirler. Köyle, köylü ile ilgili her nen (şey T.Z.) öğretmenlerden sorulur, öğretmenlerden bilgi istenir. Yazışmalar öğretmenlerle yapılır.”⁹

Modern araç-gereçler, radyo, televizyon, yazılı basın siyasi bir projenin adım adım gerçekleştirilmesi için adanın her köşesine, bu köşelerde yaşayan Kıbrıslı Türk’e ulaşıyordu. Ve ekmeğin yerine bayrağı, karın tokluğunun yerine milli duyguyu, farklılıkların zenginliğini sevmek yerine onları yok etme hakkını meşru kılacak milliyetçiliğin aklamacı aklını getiriyor ve projelendirilmiş bir toplumsal hafızayı oluşturma çabası gittikçe meyvelerini veriyordu. Milliyetçilik, insanların alınına, bir yaşam zenginliği olarak yaşadıkları farklılıklarını belli bir amaç için siyasi bir projeye dönüştürmekte kullanılacak bir silah olarak dayanıyordu. Aynı silahın bir süre sonra kaçınılmaz olarak “ötekileştirilen” diğer yarıya yöneleceği biliniyor ve esasen bu hedefleniyordu.

Bu şekilde hizmete koşulan ama insanların mutluluğunun ve barışın değil, adada inşa edilmeye başlanan “ulus” kavramının hizmetine sunulan bu araçların hangi art niyetli zihnin ürünü olduğuna ve kimlerin elinden çıktığına bakınca –Kıbrıslı Türkler açısından- ortaya üç harften oluşan bir sözcük çıkıyor: KİP (Kıbrıs’ı İstirdat Projesi). İsmail Tansu, “Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu” adıyla ve

“Yeraltında silahlı bir gizli örgüt, hem de devlet eliyle... TMT” alt başlığıyla yayımladığı kitabında şöyle der:

*“Daniş Karabelen Paşa’nın talimatı ile hazırladığım TMT’nin (Türk Mukavemet Teşkilâtı) kuruluş projesinin adını, önceden düşündüğüm gibi, Kıbrıs’ı İstirdat Projesi olarak belirlemiş ve (KİP) harfleri ile kodlamıştım. Bilindiği gibi, “İstirdat” sözcüğü bir ülkenin önceleri kaybettiği bir bölümünün sonradan düşmandan geri alınması anlamındadır... Çünkü yetmiş bin şehit vererek aldığımız Ada üç yüz elli yıl egemen olduktan sonra elimizden hile ile diplomatik oyunlarla gasp edilmişti. Bu nedenle, elbette ki Adamızı er geç geri almalı idik.”*¹⁰

İsmail Tansu’nun daha 1957’de “düşman” diye söz ettikleri kimlerdir peki? Somut olarak, o günkü Kıbrıslı Türkler karşısında “ötekileştirilecek” olanlar kimlerdir? Sömürge yönetimi yani İngilizler mi? Bu soruya gene Tansu’nun kendi söylediklerine bakarak “evet” demek mümkündür. Çünkü “... ülkenin önceleri kaybettiği bir bölümünün sonradan geri alınması”¹¹ söz konusudur. Ülke Türkiye, “diplomatik oyunlarla gasp edilen ada” Kıbrıs, gasp edenler İngilizlerdir. Ama bunca sarih gibi görünen yanıt gene de durumu açıklamaya yeterli olmuyor, çünkü bu sefer de kitabın ilk sayfasında belirtilen “TMT Rumların terör örgütü EOKA’ya karşı Türk Halkının mal ve can güvenliğini korumak”¹² için kurulmuştur iddiası ortada kalıyor. Zaten TMT’nin 20 Aralık 1957 tarihli bildirisini şöyle der: “Kıbrıs Türkünün yegâne temsilcisi Türkiye’dir ve parolası TAKSİM, sadece TAKSİM’dir.”¹³ Ama burada başka bir şeyi hatırlamamız gerekiyor: İngilizlerin Rumların başkaldırısına karşı durabilmek için Türklerle giriştiği alengirli oyun. İngilizler Kıbrıs sorununu kendi çıkarları doğrultusunda çözmek için çeşitli taktikler geliştirir ve bunları gerek ada içinde, gerekse uluslararası arenada uygularlar. 1956 yılında uygulamaya karar ver-

¹⁰ İsmail Tansu, *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu*, Ankara, Minpa Matbaacılık, t. y., s. 532.

¹¹ a.g.e., s. 33-34.

¹² a.g.e., s. 28.

¹³ Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilâtı*, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1999, s. 42.

⁹ Kutlu Adalı, *Dağarcık*, Lefkoşa, Beşparmak Yayınları, 1963, s. 158.

dikleri taktiğe göre, Kıbrıslı Türkler silahlı EOKA mücadelesinin bastırılması çabalarına dahil edilmek için organize edileceklerdir. Sir John Harding, Londra'ya, "... Elenlerin korkutulması için Türklerin kullanılmasını" önerir.¹⁴

Ve sorumuza geri dönersek, somut olarak, Kıbrıslı Türkler karşısında ötekileştirilecek olanlar hem Türk milliyetçileri hem de İngilizler açısından Rumlardan başkası değildir. Bu karar, Bodomya köyünde ve diğerlerinde, dillerde Türk ya da Helen sözcüğünün pek yer etmediği, ettiği zaman da olumsuz hiçbir anlam taşımadığı, doğal yaşamın sürdüğü bir zamanda alınıyor. Olayların bu şekilde gelişmesinde 1 Nisan 1955 günü Enosis için silahlı eyleme girişmek üzere kurulan EOKA örgütünün payını da unutmamak gerekir. Enosis'i Türklere rağmen gerçekleştirmekte kararlı olan örgüt, adanın Türkiye'ye verilmesini savunanların ekmeğine yağ sürecektir, bu amaçla kurulan TMT'ye de "meşru" dayanak sağlayacaktı. Kısacası egemen güçlerin her biri, İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve bazen onlarla birlikte bazen de onlara rağmen adadaki egemenler, sorunu kendi arzu, inanç ve çıkarları doğrultusunda çözmek için kolları sıvamıştı.

Okullar ve daha bin bir –hepimizin çok iyi bildiği- yolla milliyetçilik her türlü ihtiyacın ve duygunun önüne geçiriliyor, coğrafyanın insanları, Kıbrıs adası üzerinde kurulacak egemenlik için ölmeye ve öldürmeye hazırlanıyordu. Kutlu Adalı, Rauf Denktaş'a ithaf ettiği "Dağarcık" adlı kitabında, kendisinin de içinde yer aldığı Sosyal İşler Komitesi'nde çalışırken gittiği köylerden birinden bahseder. 1960'lı yılların başlarıdır. Köyde insanlar (Kıbrıslı Türkler) sefildirler, açtırlar, evlerinde tuvaletleri bile yoktur. Ve Adalı, "onlara bayrağımız var mı diye sordum" dediğini anlatır.¹⁵ Adaya mücahitleri eğitmek için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden gönderilen komutanın yaptığı ilk iş "Vatandaş Türkçe Konuş"

kampanyası başlatmak olur. Köylerin isimleri değiştirilir. Evet, dil birilerinin aracılığıyla insanların elinden alınarak "ulus"un hizmetine böyle böyle koşulur.

En az denizin öte yanındakiler kadar Türk olduğunu, öyle hissettiğini ve herkesin de öyle hissetmesi gerektiğini düşünen birileri bulunur ve aynı amaç için kollar sıvanır. Böyle bir "davayı" bir avukattan başka kim savunabilir ki? Denktaş, 27 Ekim 1957 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun (KTKF'nin) başkanlığına seçilir. Denktaş'ın KTKF'nin başına getirilişi ile Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın kuruluşu aynı tarihlere rastlar. Yani Avukat siyaset sahnesine çıkıyor ve yeraltına iniyor.¹⁶

Bu incelikli çalışmaların ardından ne huzur kalır, ne de barış. İlk ayrışmalar, köylerden göçler başlar. Milliyetçilik sarmaşığı güzelce beslenir, büyütülür ve şehirlerden sonra köylere de ulaşacak güce erişir. Kızılyürek, "Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs" kitabında, "[y]ıllar boyunca birlikte yaşayan köylüler şimdi birbirini koruyamıyor ve en ufak bir dayanışma örneği bile sergileyemiyorlardı. Çünkü milliyetçilik, merhamet duygusunu tahrip etmişti. Daha doğrusu, merhamet duygusu 'millileştirilmişti'" diye söz eder bu durumdan.¹⁷

Kuşkusuz bu ayrılıkçı seferberlikten memnun olmayanlara, bu gidişin barış getirmeyeceğini düşünenlere karşı da bir şeyler düşünecekti "teşkilât"lar. Bunun için TMT'nin 11 Mayıs 1958 tarihli bildirisine bakalım:

"1) Milli çıkarlarımıza zarar verecek haince ve düşüncesizce bir tutumla TMT'de görev alanların adını açıklayıp, ihbar edenlerle, TMT aleyhine konuşan ve davrananlara karşı gerekli önlemler alınacaktır. Toplumumuz Rumlarla ticari ilişki kurmaktan kaçınma konusundaki kararı ulusal titizlik ve büyük bir alâka gösterip kabul etmiştir. Özel timler tarafından başlatılan denetimler daha titizlikle uygulanacaktır. Hiç kimse bu denetimlerden muaf tutulmayacaktır. Rumlarla

¹⁴ Makarios Druşotis, **Karanlık Yön EOKA**, çev. Öztürk Yıldırımboza, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları, 2005, s. 210.

¹⁵ Adalı, **Dağarcık**, s. 44.

¹⁶ Niyazi Kızılyürek, **Doğmamış Bir Devletin Tarihi-Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 71.

¹⁷ Kızılyürek, **Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs**, s. 13.

ilişkide bulunmak, Rumlara ait bar-meyhane ve gece kulüplerine gitmek yasaklanmıştır. Özel timler bu gibi yerlere gidenleri izlemek üzere görev başındadır. Türk tüccarları ve işadamlarına ait olan dükkân isimleri, binalar ve emlak üzerindeki tabelâ ve ticari amblemler sadece Türkçe olarak yazılmalıdır.”¹⁸

Bu bağlamda, Kıbrıslı Türkler tarafından kurulan ilk kola fabrikasında üretilen kolanın adının “Taksim” olduğunu ve şişenin üzerinde ay yıldızlı bir amblem bulunduğunu hatırlamak ilginç olabilir. Kola fabrikasının sahibi ise daha sonra Cumhuriyetin sağlık bakanı olacak olan Niyazi Manyera’dan başkası değildir.

Komşuya komşu, arkadaşına arkadaş, insana insan değil de Rum ya da Türk olarak bakmak gerektiğini söyler milliyetçilik. Doğal koşullarda bir insana yapılması asla kabul edilemeyecek davranışlara haklılık kazandırır. Bunun için safların iyice belirlenmesi, etrafının kalın çizgilerle çizilmesi gerekir. Hayata milliyetçi gözlüklerin arkasından bakanlar için “[e]n kötüsü toplumsal durum idi. Türklerle-Rumlar iyice birbirlerine karışıp kaynaşmışlar, kız alıp vermişler, hısımlar akraba olmuşlardı” der Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Denктаş’ın görevlendirdiği kişilerden biri olan Kutlu Adalı, ve şöyle devam eder: “Raydan çıkmış olan B... köyünü nasıl raya koyabilir, ulusal savımızı köylüye nasıl benimsetebilir, Rumlardan kız alıp vermelerini nasıl önleyebildik?”¹⁹

Görüldüğü gibi milliyetçiliğin iyice yeşermesi için insana dair bütün diğer özellikler yok edilir ya da önemsizleştirilir. Diğer bütün kavramlar milliyetçilik kavramı tarafından mas-sedilir. İnsanın, koşulları yaratılarak var edilebilen, tek boyutlu, sadece “ulusal kimlik”le ifade edilebilen, edilgen bir varlık haline gelmesi için elden gelen her şey yapılır. Kısaca insan, insanlığından arındırılır.

Ve, “Girne’den Yol Bağladık Anadolu’ya...”

Bütün bu çalışmalar meyvesini verir. Ada halkı arasında güvensizlik ve düşmanlık duyguları hakim olur. EOKA’ya karşı kurulduğunu iddia eden TMT, tam da onun söylemini benimseyerek karşıtına dönüşmekten kurtulamaz. Bu noktaya varışın her iki toplumun milliyetçi “önder”lerinin ve örgütlerinin eseri olduğunu burada teslim edelim. Ben, daha ziyade Kıbrıslı Türklerin izinden gidiyorum çünkü içten yapılan eleştirinin daha anlamlı olacağını düşünüyorum. EOKA’yı eleştiren kitabı bir Kıbrıslı Türk’ün yazması Rumlar için ne kadar anlamlı olabilirdi? Aynı şekilde TMT’nin eleştirisini bir Rum’un yapması da çok anlamlı olmayabilir Türkler açısından. Bir tetik içerden çekilir ne de olsa.

Ve ada 1974’te şiddetle ikiye bölünür. Kıbrıslı Türkler Kuzey’e, “ötekiler” Güney’e sürülür. Artık tüm toplum, her şeyiyle T.C. Başbakanı Adnan Menderes’in deyişiyle “ait olduğu” yere bağlanmıştır. Girne’den Anadolu’ya. “Türk Milleti ve Türk Hükümeti olarak 120 bin Kıbrıslı Türk kardeşimizin yanı başında ve arkalarındayız. Azami fedakârlık olarak taksimi kabul ettik. Bu tezimizden en ufak bir inhiraf olmamıştır. Ve olmayacaktır. Taksim er geç tahakkuk edecektir.”²⁰ Hiç kimsenin Türklüğünden kuşkusu yoktur. Herkes her şeyden önce **Türk’tür**. Bu nedenle adanın Türkiye ve Yunanistan arasında ikiye bölünmesi kimse için sorun olmayacaktır. Etraf kırmızı beyaza boyanır. Her yıl “Mutlu Barış Harekâtı”, janjanlı törenlerle kutlanır. 20 Temmuz bayram ilan edilir ve resmi tatildir. Aynı gün birçok evde yas vardır ama! Mevritler okutulmaktadır. Kuzeyde yer alan her okuldan, her sokaktan biri artık şehit adı taşımaktadır. Ancak televizyonlar bunlardan söz etmez. O günlerde tepemizden gümbürdeyerek uçan jetler, göklere çekilen devasa bayraklar ve tören alanına gitmek için küçücük ülkemizin bize düşen yarısını neredeyse baştan başa geçen tanklar ve askeri araçlar şiddetin şehvetiyle gösterilir. Aynı şaşaalı törenler ve bu törenlerde atılan hamasi nutuklarda

¹⁸ Akkurt, a.g.e., s. 195.

¹⁹ Adalı, **Dağarcık**, s. 137.

²⁰ Rauf R. Denктаş, **Kıbrıs Meselesinde Vizyon**, Lefkoşa, Raif Denктаş Eğitim Vakfı Yayınları, 1994, s. 16.

benimsenen “unutmamak” üzerine kurulu kindar söylem adanın Güneyinde de EOKA’nın kuruluş gününde tekrarlanır. Böylelikle, sonuçta milliyetçiliğin ve faşizmin kazanıp, toplumların ve insanlığın kaybettiği gerçeği diğer gerçekler gibi saklanır.

Eskiden (bir zamanlar, uzak bir geçmişte vs.) birlikte yaşadığımız Rumlardan kalan zenginlikler savaşı haklı çıkararak milliyetçi söylemin marifetiyle “ganimet” olarak rasyonelize edilir; artık yağma meşrudur! Sonraki yirmi-yirmi beş yıl, milliyetçi duygular sürekli beslenip büyütölmeye devam edilir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin milli bayramlarının yanına KKTC Devleti milli bayramları da eklenince, hamasi nutuklar için bol bol zaman, zemin ve kürsü yaratılmış olur. Ganimet düzeninin verdiği doping etkisiyle de yıllar sessizce geçip gider. Bu dönemle ilgili olarak Kızılyürek, “Doğmamış Bir Devletin Tarihi – Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti” adlı kitabında, Rumlardan kalan servetin dağıtımını konusunda yaşananların geniş bir “hoşnutsuzlar” kitlesi yarattığından söz etse de,²¹ bence, adadan yaşanan göçlerin de etkisiyle, “hoşnutlar” kitlesi daha büyük olmalı ki, epeyce uzun bir süre UBP ve Denktaş, adaya “mutlu barış harekâtı ile gelen barış ve huzur ortamı”ndan söz edebildi. Ta ki 1981 yılına kadar. Bu söylem ancak 1981 seçimlerinde yara alacaktı. Çünkü UBP ve Denktaş’tan başka türlü bir söyleme sahip olan CTP ve TKP’nin oy toplamı % 43.6’ya ulaşacak ve ilk defa UBP’nin oy toplamı olan % 42.5’in önüne geçecekti. Aynı yıl gerçekleştirilen (ya da gerçekleştirilemeyen) cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise Denktaş’ın oyları anavatanının üstün gayretlerine rağmen, ancak % 51.7’ye ulaşabilmişti. Bütün bunlar ve daha sonra şahit olacağımız benzerleri, Türk Ulusu’nun hizmetine koşmak üzere “millileştirilen” Kıbrıslı Türklere, T.C. Devletinin müdahalesinin sosyal ya da siyasi, psikolojik ya da militarist hiçbir sınırı olmadığını da birer göstergesiydi.

“Ankara, Ne Paramı Ne Paketini İstemiyoruz”

Bütün bunların yanında bir başka olgu daha vardı ki Kıbrıslı Türklerin kendini tanımlarken ihtiyaç duyduğu farklılıklarını bir kere daha keşfetmesine ve onlara sıkı sıkı sarılmasına yol açacaktı. O da, 1974 savaşıyla birlikte Türkiye’den adaya taşınan nüfustu. İşçi olarak gelip Rumlardan boşalan köylere yerleştiriliyorlar ya da “turist” olarak gelip hiç geri dönmüyorlardı. Sadece köylerin değil şehirlerin de çehresi değişiyor, bambaşka bir yaşam biçimi eskiyi yok ederek kendine yer açıyordu. Toplumsal dokuyu süratle alt-üst eden bu hızlı değişim elbette masum ve rastlantısal değildi. Bunun plânlı bir nüfus aktarma ve iskân politikası olduğu, adanın Kuzeyinde yaşamak zorunda bırakılan Kıbrıslı Türklerin demografik yapısının değiştirilmek istendiği, Denktaş’ın ve T.C. egemenlerinin Kıbrıslı Türkleri yeterince “Türk” bulmadığı örtülü ya da açık birçok söylemle ortaya konuluyordu. Türkiye televizyonlarında pişkin sunucuların “Türk müsün, Kıbrıslı Türk müsün?” şeklindeki sorularıyla Denktaş’a alternatif “adaylarımızla” birlikte toplum olarak sigaya çekiliyor,²² Kıbrıslı Türk kimliğimizden dolayı küçümsendikçe öfkeleniyorduk. Buna karşı çıkan herkes Denktaş’ın gözünde sadece Türklükten değil insanlıktan da çıkarılıyor ve “bir avuç sinek” olarak tarihteki yerini alıyordu. Zaten kendisi daha önce Kıbrıslılık diye bir şey olmadığını, adada Kıbrıslı olanların sadece eşekler olduğunu bildirmişti.

Bu böyle sürüp giderken, bir gün, geldiğimiz noktaya bir baktık ki koskoca dünyada çayı hangi bardaktan içeceğimizi dahi bize öğretmeye kalkan bir “anavatan”la baş başa kalmışız. Ardı ardına ilân etmeye doyamadığımız devletlerin hiçbiri dünya tarafından tanınmıyor ve meşru bulunmuyordu. Bizi tanıyan tek devlet olarak sonsuz şükran duymamız beklenen “anavatanımız” ise bizi yeterince Türk bulmuyor ve üstelik bizimle futbol maçı da oynamıyordu(!).

²¹ Kızılyürek, *Doğmamış Bir Devletin Tarihi-Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 225.

²² Kıbrıslı Türk dilinde “hesaba çekilmek” anlamında kullanılan bir deyim.

Bir kez daha, bu kez savaştan sonraki yıllarda, gene Türkiye Cumhuriyeti Devletinin milliyetçilik denizinden akan sular birikiyor ve biz gene bu suyun aksinde kendi yüzümüzle karşı karşıya geliyorduk. Bir kez daha, hiç kuşkusuz, biliyorduk: Biz Türk değildik, **Kıbrıslı Türktük**. Hatta **KıbrıslıTürk**'tük(!). “Anavatanın” bizi yeterince Türk bulmamasının şiddetli dili bizi öyle bir baskı altına alıyordu ki, insan olma kimliğimizi ortaya koymaktan çekiniyor ve kendimizi Kıbrıs Türkü, Kıbrıslı Türk, KıbrıslıTürk vb. kavramlara vurgu yaparak savunma ihtiyacına itiyordu.

Milliyetçiliğin doğurduğu şey kaçınılmaz olarak karşı/kontra ya da bir başka milliyetçilik oluyordu. Biz çayımızı ince belli bardaktan değil de İngiliz Sömürge döneminden kalma bir alışkanlıkla kocaman “mug”lardan içmekte, ovamıza Altınova²³ değil de Mesarya hatta “Mesarga” demektedir ısrar ediyorduk. Ama kimse yanlış anlamasın diye de ödümüz pathiyordu. Ne de olsa bizler “kurtarılmış” bir toplumun çocuklarıydık. Bize “garanti edilmiş topraklarımız” üzerinde, bu toprakları garantilemek için konuşlandırılmış silahların gölgesinde, Kuzey’de yaşıyorduk. Bu korkuyla ve bizatihi bu korkuya pratik bir çözüm ürettik: **Hiyerarşi**. Benzin istasyonlarından üniversitelere dek her yere bayraklar diktik. Ama önce Türk/Türkiye bayrağı, sonra Kıbrıslı Türk/KKTC ve diğerleri olmak kaydıyla. Bayraklardaki hiyerarşi kurumlardaki hiyerarşiyi izledi. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti büyükelçisi KKTC Cumhurbaşkanı’ndan önce geldi.

Ancak, bu ürettiğimiz pratik sorunlarımızın çözümüne yetmeyecek ve ne yapsak Türk milliyetçiliğine ve onun adadaki temsilcisi Denктаş’a yaranamayacaktık. Öylesine bunalacak, adanın Kuzeyinde öylesine kısırılmış hissedecektik ki, bir gün yollara dökülecek, “Ankara ne paranı ne paketini istemiyoruz” diye pankart açarak meydanlara çıkacaktık. “Etle tırnak” bal gibi de ayrılırdı. Hatta ayrılmalıydı! Adanın iki yakası tekrar bir araya gelmeli, “barış, hemen şimdi” sağlanmalıydı.

²³ Adalı, **Dağarcık**, s. 153.

Kıbrıslı Türklerin başka çıkar yolu yoktu. Ancak yaşanan onca şiddet ve kıyıcı bir savaştan sonra coğrafyalarıyla birlikte gelecekleri de birbirinden ayrılan Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların bir araya gelerek yeni bir ortak yaşamın kurallar manzumesinde hemfikir olmaları doğrusu çok zordu. Ayrıca milliyetçi güçler de boş durmuyorlardı. Bir farkla ki, bu sefer adanın Kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin onlara geçit vermeye niyeti yoktu. Ne yazık ki Güney yarım için aynı şey geçerli olmayacaktı ve tarihsel bir fırsat 24 Nisan 2004’te kaçırılacaktı. Gelmiş geçmiş en romantik ve tek filozof BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan’ın hazırladığı ve onun adıyla anılan Plân, Kıbrıslı Rumların ezici çoğunluğu tarafından reddedilecek ve tarihin adalılara açtığı fırsat kapısı tekrardan yüzümüze kapanacaktı.

İktidar Değişir, Statüko Bakidir

Bugün geldiğimiz noktada ise bütün sigalardan geçerek iktidara gelen sol parti CTP (Cumhuriyetçi Türk Partisi) ve kendisinden beklendiği üzere hükümet ortağı DP (Demokrat Parti) “önce Türkiye’nin önünü açmak” diyor da başka bir şey demiyor. İçişleri Bakanı, yıllardan beridir seçim dönemlerinde vaat edilen ama bir türlü gerçekleştirilmeyen “Tek Güvenlik Yasa Taslağını” toplum içinde sivil toplum örgütleri ya da sendikalarla tartışmaya açmadan, koltuğunun altına alıp Ankara’ya görüşmeye gidiyor. Tıpkı eskiden, UBP hükümetlerinde olduğu gibi. Hemen hemen her anlaşma taslağında Rumlara iade edilecek bölgeler listesinde yer alan ama Omorfo değil de Güzelyurt diye anılan kentimize yapılacak çift şerit yolun müjdesini T.C. Büyükelçisi veriyor. Daha 1959 yılında yeterince Türkçe bulunmayan isimlere açılan savaş devam ediyor ve herkesin Kermiya diye bildiği yer “Metehan” oluyor. Bütün mesele Türkiye’nin AB yolculuğunda ayağına dolanmamakmış ve bu da -bize rağmen- bizim boynumuzun borcuymuş gibi lanse ediliyor. Belki Türkiye’nin AB yolculuğu tamamlanırsa, sonrasında sıra Kıbrıslı Türklere gelir -ya da gelmez-. O da bilinmez!

Bütün bunlardan dolayı hâlâ bütün dünyadan kopuk ve “anavatanımız”la baş başayız. Eski-

sinden de fazla öyleyiz çünkü bize dünya üzerinde, hukuki ya da meşru zeminde bir statü sağlayan tek kimliğimiz Kıbrıslı Türk kimliği bugün tartışılır hale gelmiştir. Uluslararası toplum ve Avrupa Birliği de Rumlarla bir çözüm sağlayarak, adanın birleştirilmesi ve barışa doğru yürünmesi amacıyla saparak, her durumda, önce “Türkiye’nin önünü açmak” gailisiyle hareket eden bugünkü yönetimden ve o yönetimi oraya getiren demografik yapısı ve toplumsal çehresi hayli değiştirilmiş bir Kıbrıslı Türk kimliğinden eskisi kadar emin değildir artık.

İşte bu yüzden dünya küreselleşirken biz hâlâ biz bizyiz. Fazlası, artık dünya devletleri nezdinde sulanmış bir kimliğimiz var. En azından toplumsal hak talep ederken bu böyle.

Milliyetçi ideolojinin bizi getirdiği bugünkü noktada, iddia edilenin aksine, her zamankinden yalnız, her zamankinden az, her zamankinden daha güçsüzüz. Kapıyı açtık, ama kapının arkasında bizi Avrupa’ya, dünyaya bağlayacak modern, asfalt yolu değil, Girne’den Anadolu’ya bağlandığımız eski patikayı bulduk. Oysa Anadolu da dünyanın bir parçası olduğuna göre, Anadolu’dan kopmadan dünyaya bağlanmanın yolunun –bunca deneyimden sonra ve en azından bu iktidar tarafından- milliyetçilikten değil evrensellikten ve hiyerarşiden değil eşitlikten geçtiği hatırlanmalıydı. Ve bu hatırlayış üzerinden, bugünkü iktidarın Rumlara karşı benimsediği kavgacı dil yerine yepyeni, tutarlı ama inatçı olmayan, mücadeleci ama kavgacı olmayan, barışçı bir dil yaratılarak işe başlanabilirdi.